

Miejsce
na naklejkę
z kodem

(Wpisuje zdający przed
rozpoczęciem pracy)

--	--	--

KOD ZDAJĄCEGO

MHI-W2E1P-021

**EGZAMIN MATURALNY
Z HISTORII
CZASY NOWOŻYTNE DO ROKU 1815**

Arkusz II

Czas pracy 90 minut

Instrukcja dla zdającego

1. Proszę sprawdzić, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 16 stron. Ewentualny brak należy zgłosić przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Proszę uważnie czytać wszystkie polecenia.
3. Odpowiedzi trzeba zapisać czytelnie w miejscu na to przeznaczonym przy każdym zadaniu.
4. Proszę pisać tylko w kolorze niebieskim lub czarnym; nie pisać ołówkiem
5. Nie wolno używać korektora.
6. Błędne zapisy trzeba wyraźnie przekreślić.
7. Wszelkie notatki należy sporządzać tylko w brudnopisie, który nie będzie oceniany.
8. Obok każdego zadania podana jest maksymalna liczba punktów, którą można uzyskać za jego poprawne rozwiązanie.
9. Do ostatniej kartki arkusza dołączona jest **karta odpowiedzi**, którą **wypełnia egzaminator**.

Życzymy powodzenia!

ARKUSZ II

**STYCZEŃ
ROK 2003**

Za rozwiązanie
wszystkich zadań
można otrzymać
40 punktów

(Wpisuje zdający przed rozpoczęciem pracy)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

PESEL ZDAJĄCEGO

Źródła

A. Mandat¹ Zygmunta I Starego do starostów z 22 III 1540 r.

Minęło już kilka lat, gdy z powodu szerzenia się zarazy luterńskiej wydaliśmy byli [...] mandat, aby zapowiedział wszystkim szeroko dookoła, by nie odważyli się podróżować do Wittembergi albo do tych miejsc, w których istniałoby jakieś podejrzenie herezji, lub też wysyłać tam swoje dzieci. [...] Jednakże donoszą nam, że istnieją niektórzy, którzy [...] przebywają w takich miejscach, które im przez nas zostały zakazane, umysł swój nasycają spaczonymi naukami i stamtąd powracając usiłują zarazki, które wchłonęli, wszczepić innym. Rzecz ta wydaje się nam zgoła nie do zniesienia. Dlatego polecamy [...] wszystkim ponownie ogłosić pod karą gardła, proskrypcji² i utraty wszystkich dóbr, aby nie odważyli się dzieci swoje posyłać albo do Wittembergi, albo do Lipska, albo do Goldberg, albo wreszcie do jakichkolwiek miejsc podejrzanym o herezje [...].

Chcemy, aby z równą uwagą Wierność Wasza baczyła na to, aby nie były wwożone do naszego królestwa jakie książki zarażone zarazą luterąską [...]. Ktokolwiek by zaś odważył się tego rodzaju książki wwozić lub posługiwać się nimi prywatnie lub publicznie, ten stanie się winnym tychże samych kar gardła, proskrypcji i utraty wszystkich dóbr. [...]

B. Konfederacja warszawska, 28 stycznia 1573 r.

My rady koronne duchowne i świeckie i rycerstwo wszystko i stany inne jednej a nierozdzielnej Rzeczypospolitej oznajmujemy [...] iż pod tym niebezpiecznym czasem bez króla pana zwierzchniego mieszkając, staraliśmy się o to wszyscy pilnie na zjeździe warszawskim [sejmie konwokacyjnym], jakoby przykładem przodków swych sami między sobą pokój, sprawiedliwość i porządek i obronę Rzeczypospolitej zatrzymać i zachować mogli. [...] Przeto [...] obiecujemy i zobowiązujemy się pod wiarą, poczciwością i sumieniem naszym: Naprzód żadnego rozerwania między sobą nie czynić [...] na żadnego pana nie pozwalać, jedno z takową pewną [...] umową: iż nam pierwszej prawa, wszystkie przywileje i wolności nasze, które są i które mu podamy po wyborze poprzysiąc ma. A mianowicie to przysiąc: pokój pospolity między rozerwanymi i różnymi ludźmi w wierze i w nabożeństwie zachować.[...]

A iż w Rzeczypospolitej naszej jest niezgoda niemata w sprawie religii chrześcijańskiej, zapobiegając temu, aby się z tej przyczyny między ludźmi rozterka jaka szkodliwa nie wszczęła, którą po innych królestwach jasnie widzimy, obiecujemy to sobie wspólnie, za nas i potomków naszych na wieczne czasy pod rygorem przysięgi, wiarą, poczciwością i sumieniem naszym, iż którzy jesteśmy różni w wierze, pokój między sobą zachować, a dla różnej wiary [...] krwi nie przelewać ani się karać konfiskatą dóbr, poczciwością, pozbawieniem czci, więzieniem i wygnaniem i zwierzchności żadnej ani urzędowi do takowego postępowania żadnym sposobem nie pomagać [...].

C. Anonimowy autor kalwiński, Oliva pacifera...,[Oliwka pokój niosąca], 1597 r.

Wiele mógłbym wyliczyć znanych i sławnych przykładów mądrości naszych przodków, a jeśli poszczególne narody znają choć trochę takowych ze swej historii, to aż nadto je wystawiają. Ja jednak największym podziwem darzę konfederację [warszawską],

¹ Mandat – pisemne polecenie wyższych instancji do niższych.

² Proskrypcja – w tym znaczeniu: wyjęcie spod prawa.

której staraniem aż dotąd kwitły w narodzie pokój i zgoda, której zbawczego cienia unikają krwawe niezgody, [...].

Dość jest świadectw by tego dowieść i nie pozostać gołosłownym. Oto bowiem przykład Francji – królestwa kwitnącego, a przecież nieszczęsnego. Po okropnym wstrząsie spowodowanym przez wewnętrzne burze pragnie ona wydostać się z tego morza krwi – jak gdyby zasłaniając rękoma twarz przed krwawym deszczem - przypomina sobie o ratunku, jakim była wzgardzona niegdyś konfederacja. Spogląda przeto ku niej łakomie, widząc źródło nadziei na ocalenie, i to zarówno podczas obrad Stanów Generalnych, jak i w pismach poświęconych tym sprawom z podziwem i wdzięcznością przyrzeka pójść zbawiennym przykładem Polaków. Ci zaś politycy, którzy pomimo cudzych okropnych doświadczeń nie wierzą w konfederację, krzywdzą ją tym samym w sposób nieopisany, a sami wykazują kompletny brak rozumu.[...]

D. Piotr Skarga, Kazania Sejmowe, 1597 r.

Teraz przez lat kilkadziesiąt nastąpiły herezyje na katolicką św. wiarę, na której to królestwo zasiadło i na kapłaństwo do którego ta Rzeczpospolita przywiązana jest, jady i ostre nieprzyjaźni swoje podnosząc; chcąc, aby ustąpiła a ich nową i gościnną religią znowu osadzone to królestwo zostało. Nowego Chrystusa, nową a w Koronie nigdy nie słychaną naukę przynoszą [...]. Prawa tu sobie knować na sejmach chcą, które konfederacją zowią, którymi by pomatu z królestwa wiarę wszystkie chrześcijańską wycisnęli.[...] jako z piekła samego [...] błędy wszystkich heretyków do nas niosą [...]. Tu na sejmie synmi się koronnymi czynią i rządy swoje i statuta, i prawa stanawić myślą. [...] Upadnie wszystko królestwo wasze, jeśli ten nowy stan, z którym się to ciało nie urodziło, do niego, to jest ewangeliki albo raczej wszystkie heretyki, przyjmiecie.

E. Pietro Duodo, poseł wenecki w relacji z poselstwa do króla Zygmunta III, 1592 r.

Co do religii, prawa, Święta Wiara katolicka najwięcej ma czcicielów, wszystkie inne atoli mają tutaj pewne schronienie. Lud pospolity, mianowicie w Litwie i południowych prowincjach idzie za obrządkiem greckim. Liczni są kalwini i lutrzy, lecz najliczniejsi żydzi, dlatego, że szlachta wstydy się handlu, wieśniacy są zbyt ciemni i uciśnieni, mieszczanie zbyt leniwi, cały handel polski jest w rękach żydowskich. Okrywają ich panowie swoją powagą, bo mają z nich dochody [...].

F. Prośba poselstwa protestanckiego skierowana do Zygmunta III Wazy o pomoc przed prześladowaniami (po spaleniu zborów protestanckich w Krakowie i Wilnie w 1591 r.)

Lękając się, Miłościwy Królu a Panie, aby ktokolwiek tego poselstwa nie tłumaczył złośliwie, oświadczamy przed Bogiem, tronem i narodem, iż wysłani jesteśmy do Waszej Królewskiej Mości, nie żeby mącić spokojność powszechną, nie żeby sprawy publiczne zaburzać, lecz i owszem, żeby pokój Rzeczypospolitej i samą osobę Waszej Królewskiej Mości od złej przygody uchronić. Bezpiecznie poddani Waszej królewskiej Mości spodziewać się tego mogą, iż gdyś im wolność i przywileje ich zaprzysiągł, świątobliwie zachować je raczysz. Zgwałcone zostały wolności i bezpieczeństwo publiczne, w stołecznych miastach Krakowie i Wilnie [napadane są] świątynie tego Boga, którego – acz różnym obrządkiem – wszyscy zarówno wyznawamy i czcimy. Czym burzliwości takie ojczyźnie naszej zagrażać mogą, niech nas uczy przykład Francji.

G. Nuncjusz papieski de Torres, Sprawozdanie z 1622 r.

Daleko mniej teraz w Polsce heretyków, niż katolików, dzięki królowi Zygmuntowi III, który lubo skrepowany przysięgą wykonaną w czasie koronacyi, a w niej obiecawszy wolność wyznania dysydemtom, nie mógł ich przymuszać do powrócenia na łono Kościoła, do dawnej wiary przodków, potrafił jednak w ciągu długiego panowania nawrócić ich niemną łagodnymi sposobami, to jest dając urzędy, godności, starostwa samym tylko katolikom. A że liczna szlachta polska, po większej części niemajątna, mająca wstręt do handlu, a chcąc żyć stosownie do swego stanu, nie może obejść się bez starostw, które król prawie co dzień ma do rozdania, i które są szczyblem do najwyższych w kraju dostojęństw, heretycy widząc się dla swej religii od tych łask wyłączeni, nawrócili się powoli i pojednali z Kościołem, nie tylko we właściwej Polsce i Mazowszu, ale i w Wielkim Księstwie Litewskim, Prusach, Inflantach, na Podolu, Rusi i Wołyniu.

H. Wypowiedź Pawła z Wizny, duchownego, przedstawiciela radykalnego odłamu arian, na synodzie ariańskim w Iwiu (Litwa) w 1568 r.

[...] Bo ja tak rozumiem i tak wierzę, iż się wiernemu nie godzi mieć poddanych a daleko mniej niewolników i niewolnic; gdyż to jest rzecz pogańska panować nad swoim bratem, potu jego albo raczej krwi używać. Ano Pismo Święte jaśnie świadczy, że Bóg z jednej krwi uczynił wszytek rodzaj człowieczy; wedle czego wszytci jesteśmy sobie równi; bo jesteśmy wszytci z jednej krwi, tedyśmy wszytci sobie bracia. A jeśli bracia, a jakoż może brat nad bratem panować? Jako może potu używać? [...].

Azaż się teraz nie tak dzieje? Aza ciężkie roboty, a jeszcze ustawicznie bez odpoczynienia (ile tu u nas w Litwie, a już też i w Polsce) poddani panom swym robią? Aza nie ciężkie podatki płacą? Że sami niebożątka plewy, by świnię jedzą, a ziarna na cyńsze, na sierepszczyzny lub na pobory i na inne popłaty sprzedać muszą.

I. Autor nieznany, [XVII wiek]³

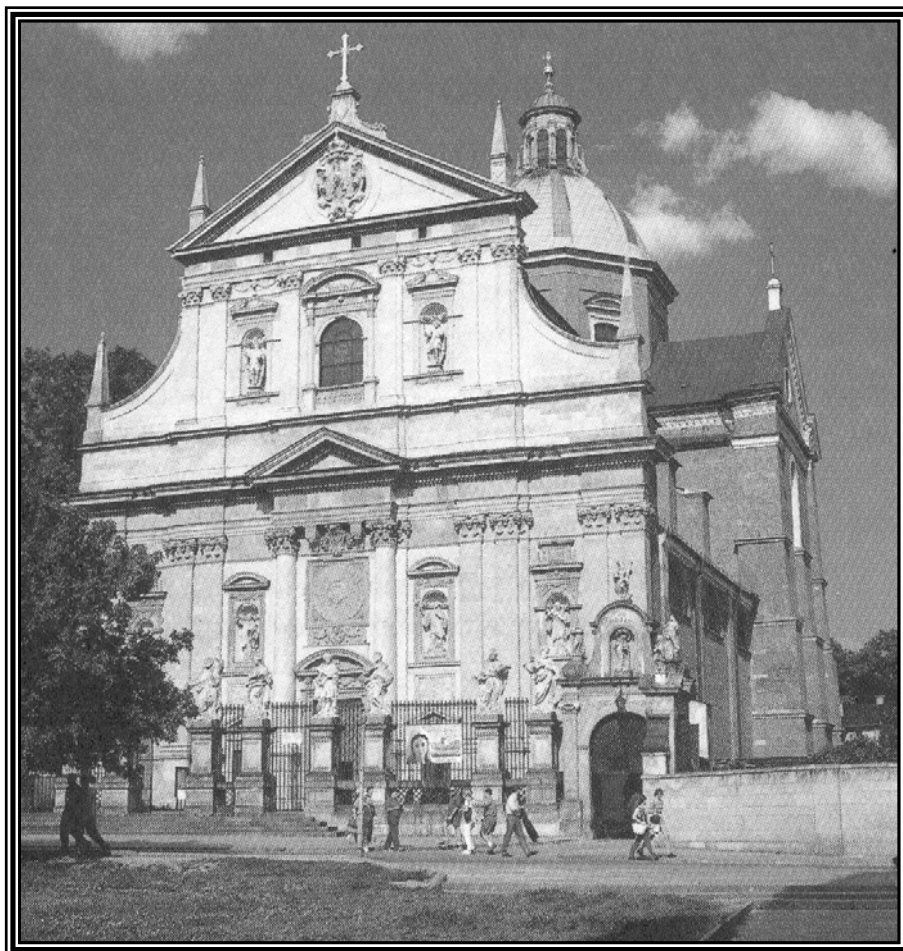
*W Polsce naszej słusznie nas karzesz, mocny Panie
Wszystko u mnie za jedno, zawždy jest poganin,
Niewierny żyd, bezecny w wierze aryjanin,
Wszyscy ci Przenajświętszą Tróję błuźnią srodze,
Jakoż nas nie masz karać, sprawiedliwy Boże.*

³ Tekst powstał podczas najazdu szwedzkiego w latach 1655 – 1660.

J.

a) Zbór kalwiński w Wodzisławiu na Śląsku

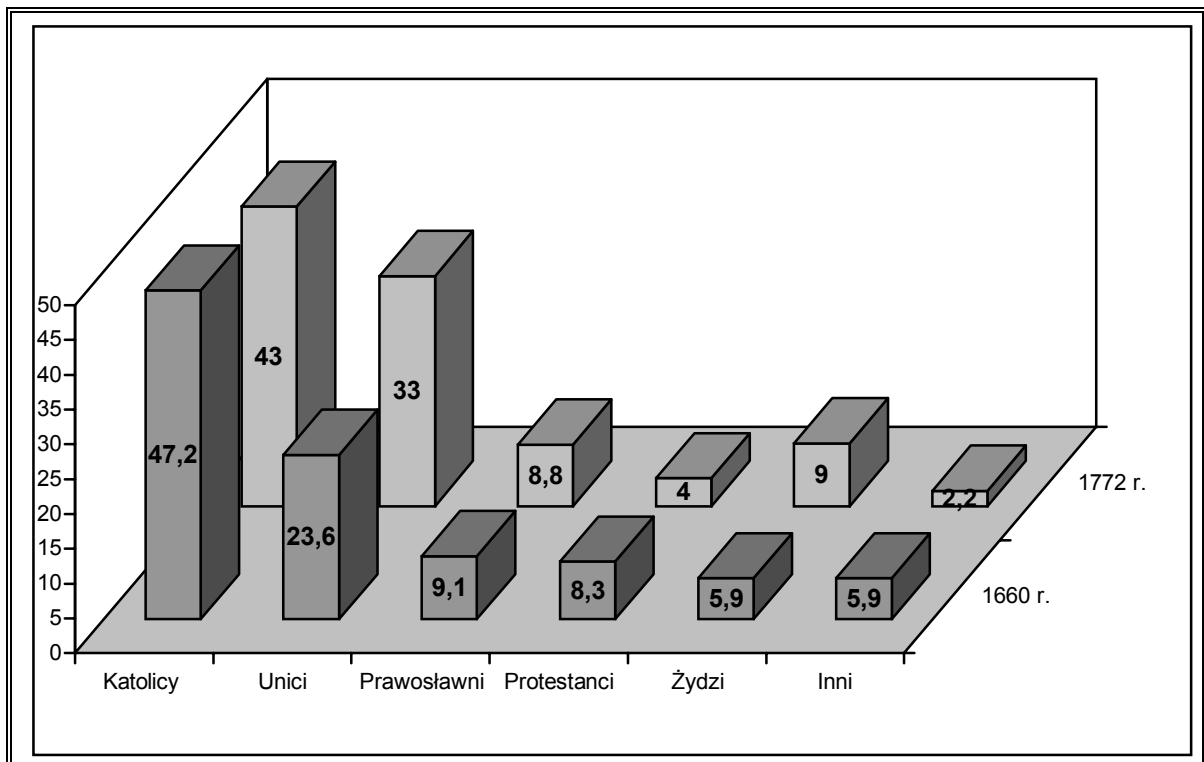
b) Kościół Św. Piotra i Pawła w Krakowie

K. Konstytucja 3 maja 1791 r.

I. Religia panująca.

Religią narodową panującą jest i będzie wiara święta rzymska katolicka ze wszystkimi jej prawami. Przejście od wiary panującej do jakiegokolwiek wyznania jest zabronione pod karą apostazji⁴. [...] wszystkim ludziom jakiegokolwiek bądź wyznania pokój w wierze i opiekę rządową winniśmy. I dlatego wszelkich obrządków i religii wolności w krajach polskich podług ustaw krajowych warujemy.

L. Wyznania religijne ludności Polski i Litwy

opracowanie własne na podstawie: N. Davies, Boże igrzysko. Historia Polski, Kraków 1990

Źródła informacji w arkuszu egzaminacyjnym cyt. za:

1. Historia. Teksty źródłowe, opracowanie zbiorowe pod red. S. Sierpowskiego, Warszawa 1998,
2. M. Klawe-Mazurowa, Informator maturalny 1998-historia, Warszawa 1997,
3. Konstytucja 3 Maja 1791, Warszawa 1981,
4. J. Tazbir, Reformacja – kontrreformacja – tolerancja, Wrocław 1999,
5. J. Tazbir, Święci, grzesznicy i kacerze, Warszawa 1959,
6. ks. P. Skarga, Kazania sejmowe, Warszawa 1985,
7. K. Starczewska, A. Dzierzgowska, P. Laskowski, Świat nowożytny. Renesans, barok. Kl. II cz. I, Warszawa 2000,
8. Teksty źródłowe do nauki historii w szkole pod redakcją Komitetu Redakcyjnego Komisji Dydaktycznej Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego. Zeszyt Nr 13, 15;

⁴ Apostazja – całkowite odstępstwo wyznawcy od wiary.

Zadania

Zadanie 27. (2 pkt)

Na podstawie **źródła A** wymień dwa sposoby zastosowane przez Zygmunta I Starego, w celu powstrzymania luteranizmu w Rzeczypospolitej:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 28. (1 pkt)

Wyjaśnij, dlaczego władca przewidywał wysokie kary za sprowadzanie literatury luteranckiej do Polski:

.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 29. (2 pkt)

Na podstawie **źródła B** wyjaśnij, o jakich okolicznościach historycznych jest mowa w sformułowaniu „... iż pod tym niebezpiecznym czasem ...”:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 30. (1 pkt)

Na podstawie **źródła C**, odwołując się do symbolu drzewa oliwnego, wyjaśnij, dlaczego autor nazwał konfederację warszawską „oliwką pokój niosącą”:

.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 31. (1 pkt)

Wyjaśnij, o jakim „okropnym wstrząsie” i „morzu krwi” we Francji pisał autor **źródła C**:

.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 32. (1 pkt)

Jakim argumentem ks. Piotr Skarga (**źródło D**) uzasadniał swe negatywne stanowisko wobec konfederacji warszawskiej?

.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 33. (1 pkt)

Wyjaśnij, czym uwarunkowane było stanowisko autorów **źródeł C i D** wobec konfederacji warszawskiej:

.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 34. (1 pkt)

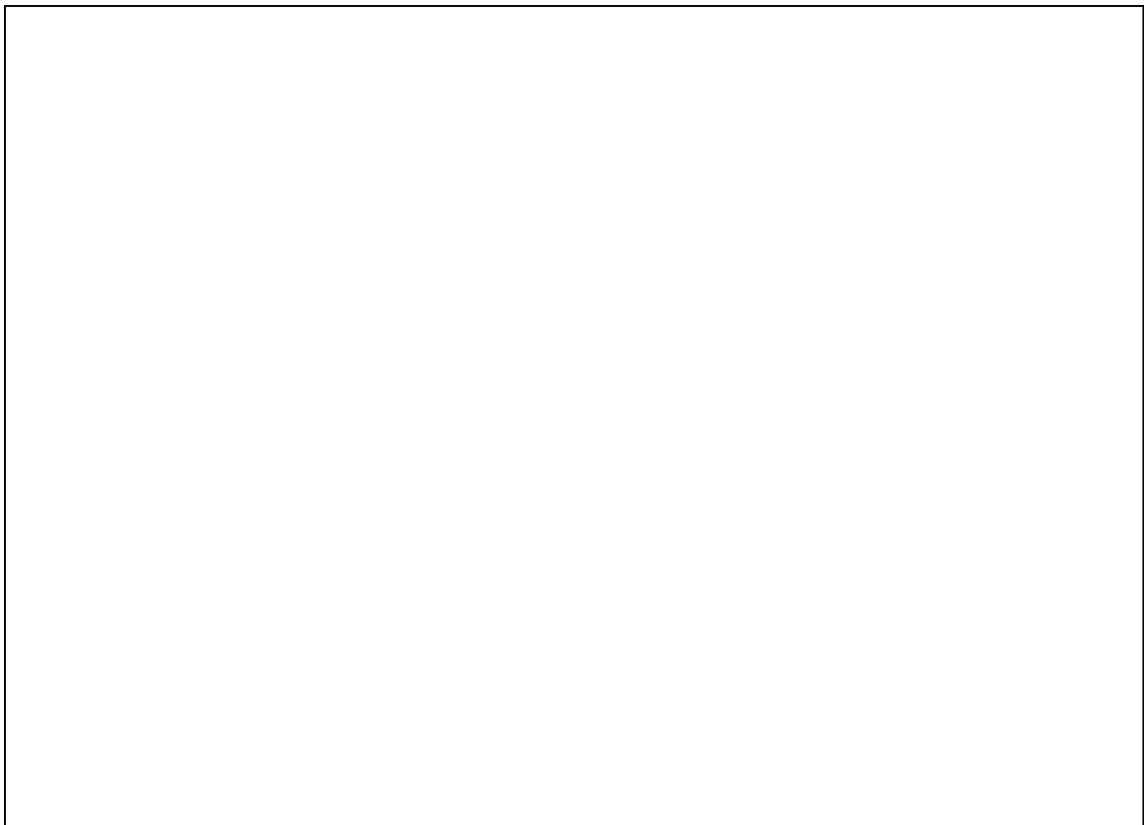
Na podstawie informacji zaczerpniętych z **tekstów źródłowych i wiedzy własnej** wyjaśnij, jakie znaczenie w Polsce szlacheckiej nadano terminowi historycznemu konfederacja:

.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 35. (2 pkt)

Na podstawie **źródła E** przedstaw, w formie schematu graficznego, strukturę wyznaniową ludności Rzeczypospolitej:

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 36. (2 pkt)

Wskaż i wyjaśnij dwie przyczyny ekonomicznej roli Żydów w Polsce wymienione przez autora **źródła E**:

.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 37. (1 pkt)

Posługując się **źródłem G** podaj, w jaki sposób Zygmunt III Waza starał się nakłonić dysydentów do przejścia na katolicyzm:

.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 38. (1 pkt)

Zacytuj fragment tekstu (**źródło G**), który świadczy o skuteczności tej polityki króla:

.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 39. (2 pkt)

Na podstawie **źródła F** wymień dwa żądania, z jakimi wystąpili innowiercy wobec Zygmunta III Wazy:

.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 40. (2 pkt)

Posługując się **źródłami B, F i G** wyjaśnij, o jakiej przysiędze królewskiej pisali autorzy tych tekstów:

.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 41. (2 pkt)

W oparciu o **źródło H** wymień w dwóch punktach, jakie, zdaniem arian, powinny być podstawowe zasady porządku społecznego:

- a)
-
-
- b)
-
-

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 42. (2 pkt)

Na podstawie **źródła I** określ stosunek jego autora do mniejszości wyznaniowych w Polsce. W czym dostrzegasz przyczynę takiej postawy?

.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 43. (2 pkt)

Na podstawie źródeł **H** i **I** wymień przyczyny prześladowania arian:

- a) religijne.....
.....
.....
- b) pozareligijne.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 44. (3 pkt)

Na podstawie źródła **J** porównaj zabytki sakralne (a, b) i wskaż istotne różnice między nimi w wystroju architektonicznym oraz napisz, czym można wyjaśnić przyczynę występujących różnic:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 45. (3 pkt)

Na podstawie źródła **K** wymień postanowienia, jakie w stosunkach wyznaniowych wprowadzała Konstytucja 3 Maja:

.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 46. (2 pkt)

Porównaj źródła B oraz K i na tej podstawie wskaż dwie różnice w uregulowaniu stosunków wyznaniowych w Rzeczypospolitej:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Zadanie 47. (3 pkt)

Na podstawie źródła L sformułuj trzy różne wnioski dotyczące zmian, które nastąpiły w strukturze religijnej ludności Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku.:

- a)
- b)
- c)

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Kolejne zadanie arkusza II na stronie 14.

Zadanie 48. (3 pkt)

Na podstawie **źródeł od A do K** oraz **wiedzy własnej** podaj trzy różne przyczyny zmian w strukturze wyznaniowej oraz w stosunkach międzywyznaniowych w Rzeczypospolitej od XVI do XVIII wieku:

- a)
-
-
- b)
-
-
- c)
-
-

Punkty uzyskane	
--------------------	--

Brudnopis